

Mövzu 12.Regional idarəetmə və yerli özünüidarəetmə. Yerli özünü- idarəetmənin təşkili

12.1. Regional idarəetmə və yerli özünüidarəetmə:

qarşılıqlı fəaliyyət mexanizmi.

Yerli özünüidarəetmənin mahiyyəti.

12.2. Bələdiyyələr- yerli özünüidarəni həyata keçirən

orqan kimi

12.3. Yerli özünüidarəetmənin təşkili prinsipləri

12.4. Yerli sosial-iqtisadi inkişaf proqramları

12.5. Yerli sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramları

12.6. Yerli ekoloji proqramlar

12.1. Regional idarəetmə və yerli özünüidarəetmə:

qarşılıqlı fəaliyyət mexanizmi

Regional idarəetmə - insanların regional əlaqə və münasibətlərin idarə olunması prosesidir. Bu proses öz mahiyyətinə görə mürəkkəb olub təşkilati və sosial-iqtisadi xarakter daşıyır.

Regionlarda yaşayış məntəqələri, müəssisə, təşkilat və insanlararası münasibətləri öyrənmək, onlar arasında münasibətlərin formalaşması qanunauyğunluqlarını aşkara çıxarmaq, bu münasibətləri məqsədyönlü təşkil və tənzimləmə prinsiplərini, regionun sosial-iqtisadi inkişafı mənafeyini əldə rəhbər tutaraq onların həyata keçirilməsi forma və üsullarını işləyib hazırlamaq regional siyasət və idarəetmənin predmetini təşkil edir.

Regional idarəetmə, ümumi idarəetmə elminin mühüm bir sahəsi kimi mürəkkəb struktura malikdir.

Regional idarəetmə zamanı dövlət idarəçilik sisteminə xas olan aşağıdakı ümumi tələblərə əməl olunması tələb olunur:

- Regional idarəetməyə dövlət siyasəti və idarəetməsinin mühüm tərkib hissəsi kimi yanaşmaq
- Dövlət idarəetməsini, o cümlədən regional idarəetməni cəmiyyətin normal inkişafı zərurətindən irəli gələn obyektivləşdirilmiş, qabaqcadan düşünülmüş bir fəaliyyət növü kimi qəbul etmək
- Regional idarəetmənin nəzəri təhlilini hər bir konkret tarixi dövrün xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla aparmaq, başqa sözlə regional idarəetməyə tarixi yanaşma prinsipinə əməl etmək.

Yerli özünüidarəetmənin mahiyyəti

Yerli özünüidarəetmə dedikdə yerli özünüidarəetmə orqanlarını konstitusiya və qanunlar çərçivəsində öz səlahiyyətləri daxilində yerli əhalinin maraqlarına uyğun məsuliyyəti öz üzərinə götürməklə yerli problemlərlə bağlı dövlət işlərinin bir hissəsinin yerinə yetirmə bacarığı nəzərdə tutulur. Yerli özünüidarəetmə orqanları əhali tərəfindən bərabər, birbaşa, azad və gizli səsvermə yolu ilə seçilirlər. Beləliklə də, əhali yaşadıkları inzibati ərazidə (kənd, qəsəbə, rayon)yerli əhəmiyyətli məsələləri həll etmək üçün özünün nümayəndəli və seçkili orqanı olan bələdiyyələri seçir.

Bələdiyyə əraəb sözündən götürülmüş, mənası şəhər idarəetməsi deməkdir.

Bələdiyyə qurumu dedikdə bəlli sərhədlər daxilində qanunvericiliklə müəyyən edilmiş səlahiyyətləri, mülkiyyəti və yerli büdcəsi olan şəhər, şəhərdə rayon, kənd, qəsəbə və ya birləşmiş bir neçə kəndin ərazisində həyata keçirilən yerli özünüidarəetmə formasıdır.

Yerli əhali bələdiyyənin ərazisində daimi yaşayan və məskunlaşan əhalidir.

Yerli referendum yerli əhəmiyyətli məsələlərə yerli əhalinin münasibətbildirilməsi üçün səsvermədir.

Yerli özünüidarəetmə orqanlar yerli əhalinin öz iradəsini birbaşa ifadə etməsi yolu ilə formalaşan və yerli əhəmiyyətli məsələlərin həllinə səlahiyyətli olan yerli hakimiyyət orqanlarıdır.

Bələdiyyə üzvləri kimlərdir?

Bələdiyyə üzvləri bələdiyyə seçkilərində seçilmiş və bələdiyyə ərazisində daimi yaşayan (qeydiyyatı olan) 21 yaşına çatmış vətəndaşlardır. Bələdiyyə üzvlərinin səlahiyyət müddəti 5 ildir.

Bələdiyyə üzvlərinin vəzifə və səlahiyyətləri

Bələdiyyə üzvlərinin əsas vəzifəsi seçildiyi bələdiyyə ərazisinin, eləcə də bu ərazidə yaşayan vətəndaşların problemlərinin öyrənilməsi və qanunvericilik

çərçivəsində onların vaxtında həll edilməsidir. Bələdiyyə üzvləri ərazi sakinlərinin ehtiyaclarını öyrənmək məqsədi ilə onlarla ünsiyyət yaradırlar. Onlar əhalinin problemlərini müzakirə etmək üçün ayda azı bir dəfə iclas keçirir və hansı problemlərin ilk növbədə həll olunacağını səs çoxluğu ilə qərara alırlar. Qanuna görə 6 ayda bir dəfədən az olmayaraq bələdiyyə üzvləri seçicilər qarşısında hesabat verir. Bələdiyyələr Məhəllə komitələrinin verdiyi rəy, təklif və ya vəsatətlərə bir ay ərzində cavab verməlidirlər.

Bələdiyyə iclasının səlahiyyətləri aşağıdakılardır:

- yerli vergi və ödənişləri müəyyən etmək;
- yerli sosial müdafiə və inkişaf proqramlarını qəbul və icra etmək;
- yerli iqtisadi proqramları qəbul və icra etmək;
- yerli ekoloji proqramları qəbul və icra etmək;
- yerli mədəni proqramları qəbul və icra etmək;

Bələdiyyə büdcəsi

Bələdiyyə büdcəsi yerli əhəmiyyətli məsələlərin həlli üçün formalaşdırılan maliyyə vəsaitidir. Bələdiyyə həmin vəsaitdən ərazinin inkişafı məqsədi ilə istifadə edir. Bələdiyyə büdcəsi müxtəlif mənbələrdən formalaşır. Həmin mənbələr arasında vətəndaşlardan yığılan torpaq və əmlak vergisi xüsusi yer tutur. Vətəndaşlar büdcədən necə istifadə olunduğu barədə bələdiyyə üzvlərindən məlumat tələb etmək hüququna malikdirlər.

12.2. Bələdiyyələr Azərbaycan Respublikasında yerli özünüidarəni həyata keçirən orqan kimi.

Azərbaycan Respublikası konstitusiyasının 142-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasında yerli özünüidarəetməni bələdiyyələr həyata keçirir. Bələdiyyələr öz fəaliyyətini iclaslar və daimi konstitusiyalar vasitəsilə həyata keçirirlər.

Bu gün bələdiyyə dedikdə daha çox yerli əhaliyə xidmət göstərən və yerli əhəmiyyətli məsələləri həll edən idarəetmə strukturu baa düşülür. Bələdiyyə hakimiyyətinin mahiyyəti eyni olsada, müxtəlif ölkələrdə müxtəlif cür adlandırılır. Məsələn, Avropa dövlətlərində — munisipalitet || , Pribaltika dövlətlərində –Ratuşa– , Ukrayınada – xalq deputatları soveti – və s. adlandırılır.

Bələdiyyələrin fəaliyyətində yerli hakimiyyət statusu və yerli problemlərin həllində təsərrüfat müstəqilliyinin olması nəzərdə tutulur. əsas məsələ bələdiyyə hakimiyyəti orqanlarının necə seçilməsində deyil, əhəmiyyətli odur ki, bələdiyyənin qəbul etdiyi qərarlar mövcud qanunvericiliyə uyğun olsun, yerli əhalinin mənafeyinə xidmət etsin, qərarlar düzgün qəbul edilsin və vaxtında yerinə yetirilsin.

Formalaşma mexanizmi baxımından bələdiyyə seçkili orqan olaraq müstəqil fəaliyyəti ilə xarakterizə olunurlar. Hal-hazırda Azərbaycan Respublikasının ərazisində 1771 bələdiyyə yaradılmışdır. Respublika ərazisinin 20 % - i erməni hərbi birləşmələri tərəfindən qanunsuz işğal edildiyindən Dağlıq Qarabağ və ona bitişik 7 rayonun inzibati ərazisində bələdiyyə seçkilərinin keçirilməsi mümkün olmamışdır. Son dəfə keçirilən bələdiyyə seçkisi zamanı, bu məsələ bir daha Avropa Şurasının müşahidəçilərinin nəzərinə çatdırılmışdır.

Keçən 15 il ərazində bələdiyyələrin fəaliyyətinin təhlili göstərir ki, respublika ərazisində səmərəli bələdiyyə idarəçiliyinin təşkilinə tam nail nail olunmamışdır.

Bu müddət ərzində bələdiyyələrin fəaliyyətini tənzimləyən 20- dən çox qanun, 70- dən çox digər normativ hüquqi aktlar qəbul edilmiş, bir çox qanunlara əlavə və dəyişikliklər edilmişdir.

Vətəndaşların bələdiyyələrin iGində iGtirakı

18 yaşı tamam olan bütün vətəndaşlar və məcburi köçkünlər yaşadıqları ərazidə bələdiyyələrin işində aşağıdakı qaydada iştirak edə bilirlər:

1. Bələdiyyə seçkilərində iştirak etməklə;
2. Bələdiyyə üzvləri ilə görüşlərdə iştirak etməklə;
3. Bələdiyyə üzvlərinə ərazinin ehtiyaclarını məhəllə komitələrinin vasitəsi ilə çatdırmaqla;
4. Bələdiyyə mülkiyyətinin özəlləşdirmə qaydalarını və şərtlərinin müəyyən edilməsində iştirak etməklə və s.

Məhəllə komitələri nədir?

Məhəllə komitələri bələdiyyələrin səlahiyyətlərinə aid məsələlərin həllində onlara kömək məqsədilə vətəndaşların yaşayış yeri üzrə öz təşəbbüsü ilə yaratdıqları könüllü birliklərdir. Məhəllə komitəsinin üzvlərinin sayı 5-11 nəfərdən çox olmayaraq açıq səs vermə yolu ilə 2 il müddətinə seçilir.

Məhəllə komitəsinin səlahiyyətləri

- yerli əhəmiyyətli məsələlər barəsində bələdiyyələr qarşısında vəsatət aldırmaq;
- müvafiq bələdiyyə torpaqlarından istifadəyə dair rəy və təkliflər vermək;
- yaşayış məntəqələrinin abadlaşdırılması, yaşıllaşdırılması, sanitariya vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, uşaq və idman meydançalarının, avtomobil

yollarının, küçələrin, səkilərin və digər obyektlərin tikintisi, yenidən qurulması, təmir olunması işində əhalinin iştirakını təşkil etmək;

- fəaliyyət göstərdikləri ərazidə yaşayan imkansızlara, xəstələrə və ahıl vətəndaşlara yardım göstərmək;

Bələdiyyələrlə bağlı vətəndaşların hüquqları

1. Vətəndaşların bələdiyyələrə, bələdiyyə orqanlarına və onların vəzifəli şəxslərinə fərdi və kollektiv surətdə müraciət etmək hüququ vardır. (Maddə 30)

2. Bələdiyyələr, bələdiyyə orqanları və onların vəzifəli şəxsləri vətəndaşların müraciətlərinə mahiyyəti üzrə bir ay ərzində cavab verməlidirlər.

Bələdiyyələr torpaq sahəsi əldə etmək istəyən hüquqi və fiziki şəxslərin ərizələrinə 10 gün müddətində baxırlar. (Maddə 30)

3. Bələdiyyələrin, bələdiyyə orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin qərar və hərəkətlərindən (hərəkətsizliyindən) məhkəməyə qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada şikayət verə bilər. (Maddə 53)

Respublikada bələdiyyələrin səmərəli fəaliyyətinin təşkili onların inkişaf etdirilməsi, metodoloji yardımı və nəzarəti həyata keçirmək üçün bir çox dövlət strukturları və ictimai birliklər yaradılmışdır.

5. Azərbaycan Respublikasının prezident administrasiyasının regional idarəetmə və yerli özünüidarəetmə orqanları ilə iş şöbəsinin nəzdində bələdiyyələrlə iş sektoru. Bu sektor bələdiyyələrin fəaliyyətində dövlət siyasətini müəyyənləşdirir.

6. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində regional məsələlər komitəsi – qanunvericilik bazasının yaradılması.

7. Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə nazirliyinin bələdiyyələrlə iş mərkəzi. Mərkəzin əsas vəzifəsi bələdiyyələrə metodoloji yardımın göstərilməsi və bələdiyyələrin fəaliyyətinə inzibati nəzarətin həyata keçirilməsidir.

12.3. Yerli özünüidarəetmənin təşkili prinsipləri

Müstəqillik prinsipi.

Yerli əhəmiyyətli məsələnin əhali tərəfindən müstəqil həll olunması.

Qanunvericilik yerli özünüidarəetmənin müstəqilliyi prinsiplərini təspit etməklə onun məzmununu xarakterizə edən aşağıdakı əsas əlamətləri qeyd edir.

- a) Əhalini yerli əhəmiyyətli məsələləri müstəqil şəkildə həll etməsi yerli referendum, bələdiyyə seçkiləri, iradənin birbaşa ifadə olunmasının digər formalarından istifadə yolu ilə, həmçinin yerli özünüidarəetmənin seçkili və digər orqanları vasitəsi ilə həyata keçirilir.
- b) Bu prinsipin reallaşdırılması yerli özünüidarəetmənin maliyyə-iqtisadi müstəqilliyinin təmin olunmasını nəzərdə tutur. YÖİ-mə orqanları müstəqil şəkildə bələdiyyə mülkiyyətini idarə edir, yerli büdcəni formalaşdırır, təsdiq və icra edir, yerli vergi və yığımları təyin edir.
- c) Bələdiyyə qanunvericiliyi yerli özünüidarəetmənin müstəqilliyinə zəmanət verməklə dövlət hakimiyyət orqanlarının yerli əhəmiyyətli məsələlərin həllində, yerli yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətinə müdaxiləsini qadağan edir.

Əlahiddəlik prinsipi.

Qanunvericiliyə əsasən yerli özünüidarəetmə orqanları dövlət hakimiyyət orqanları sisteminə daxil deyildir. Bununla dövlət yerli özünüidarəetməni müstəqil səviyyə kimi, xalqın özünə məxsus hakimiyyətini həyata keçirməsinin müstəqil forması kimi etiraf etmiş olur. Xalq öz hakimiyyətini bilavasitə, həmçinin dövlət hakimiyyəti orqanları və yerli özünüidarəetmə orqanları vasitəsi ilə həyata keçirir.

Bu prinsip nəzərdə tutur ki, bələdiyyə qurumları daha ümumi qanunvericilik müddəalarını pozmadan öz daxili inzibati strukturlarını özləri elə müəyyən etsinlər ki, bu yerli tələbatlara cavab versin və səmərəli idarəetməni təmin etsin. Yerli özünüidarəetmə orqanlarının strukturu əhali tərəfindən müstəqil şəkildə müəyyənləşdirir.

Yerli özünüidarəetmə orqanlarının və vəzifəli şəxslərinin dövlət orqanları və dövlətin vəzifəli şəxsləri ilə qarşılıqlı münasibətləri də bu prinsip əsasında qurulur. Qanunvericiliklə müəyyən olunmuşdur ki,

- a) Dövlət hakimiyyət orqanları və dövlətin vəzifəli şəxsləri tərəfindən yerli özünüidarəetmə orqanlarının yaradılması, yerli özünüidarəetmənin vəzifəli şəxslərinin təyin olunması yolverilməzdir.
- b) Dövlət hakimiyyət orqanları və dövlətin vəzifəli şəxsləri tərəfindən yerli özünüidarəetmənin həyata keçirilməsi yolverilməzdir.
- c) Yerli özünüidarəetmənin vəzifəli şəxsləri dövlət qulluqçuları kateqoriyasına aid edilmir.
- d) Yerli özünüidarəetmə orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin qəbul etdiyi qərarlar yalnız bu qərarları qəbul etmiş orqanlar və vəzifəli şəxslər tərəfindən dayandırıla bilər və ya məhkəmənin qərarı ilə etibarsız sayıla bilər.

Eyni zamanda qanunvericilik yalnız yerli özünüidarəetmənin fəaliyyətinə dövlət orqanları tərəfindən müdaxilədən müdafiəni təmin etmir, həm də onların sıx qarşılıqlı fəaliyyətinin əsaslarını müəyyənləşdirir.

Yerli özünüidarəetmə orqanları qanunvericiliklə onlara verilmiş ayrı-ayrı dövlət səlahiyyətlərini reallaşdırmaqla, həmçinin dövlət hakimiyyət orqanlarının qəbul etdiyi qərarları həyata keçirməklə, qanuna uyğun olaraq yerli səviyyədə dövlət orqanlarının vəzifə və funksiyalarının həyata keçirilməsinə yardım göstərməklə dövlət hakimiyyət orqanları ilə qarşılıqlı münasibətlərdə olurlar. Dövlət orqanları yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətində qanunçuluğu təmin edirlər.

Səlahiyyət uyğunluğu prinsipi.

Yerli özünüidarəetmə orqanlarının maliyyə vəsaitləri konstitusiyaya və ya qanunla onlar verilmiş səlahiyyətlərə uyğun olmalıdır. Yerli özünüidarəetmənin bu çox vacib prinsipi ölkə konstitusiyasında və qanunlarında öz əksini tapmışdır. Bu prinsip reallaşdırılmadan yerli özünüidarəetmənin müstəqilliyini, reallığını və səmərəliliyini təmin etmək mümkün deyildir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası yerli özünüidarəetmənin iqtisadi və maliyyə müstəqilliyinə zəmanət verməklə digər mülkiyyət növləri ilə yanaşı bələdiyyə mülkiyyətini də qəbul və müdafiə edir. Bələdiyyə mülkiyyətinə yerli büdcənin vəsaitləri və digər maliyyə resursları da daxil olmaqla yerli

özünüidarəetmə orqanlarının əmlakı, bələdiyyələrin mənzil fondu, mühəndis və sosial infrastruktur obyektləri, müəssisələr, torpaq sahələri və digər daşınar və daşınmaz əmlak daxildir.

Ölkə Konstitusiyası yerli özünüidarəetmə orqanlarına müstəqil şəkildə yerli büdcəni formalaşdırmaq, təsdiq etmək və icra etmək, yerli vergi və ödənişləri müəyyənləşdirmək hüququ verir.

Qanunvericiliyə əsasən bələdiyyə mülkiyyəti və bələdiyyə büdcəsi hər bir bələdiyyə qurumunun ayrılmaz atributları hesab olunur. Qanunvericilik bələdiyyə büdcələrinin minimal büdcə təminatı normativləri əsasında təmin olunmasına zəmanət verir. Yerli özünüidarəetmə orqanları onların səlahiyyətlərinə aid edilmiş sahələrdə əhalinin əsas həyatı tələbatlarını minimal dövlət standartları səviyyəsindən aşağı olmamaqla təmin edilməlidirlər. Bu standartların yerinə yetirilməsinə dövlət tərəfindən yerli büdcələrə transferlərin edilməsi yolu ilə zəmanət verilir.

Bu prinsipin reallaşdırılmasına vacib zəmanətlərdən biri qanunvericilikdə yerli özünüidarəetmə orqanlarına həvalə olunmuş ayri-ayrı əlavə dövlət səlahiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsi və dövlət orqanlarının qərarları nəticəsində yaranmış əlavə xərclərin kompensasiya edilməsi haqqında müddəaların olmasıdır.

Cavabdehlik prinsipi.

Əhali yerli əhəmiyyətli məsələləri bilavasitə və yerli özünüidarəetmə orqanları vasitəsi ilə həll edir. Bu prinsip aşağıdakıların təmin olunmasını nəzərdə tutur.

- a) Bələdiyyə qurumlarına verilmiş yerli məsələlərin həyata keçirilməsinin səmərəliyi ;
- b) Yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətində bələdiyyə ərazisində yaşayan əhalinin maraqlarının nəzərə alınması və qorunması;
- c) əhalinin yerli özünüidarəetmə orqanları və vəzifəli şəxsləri ilə sıx əlaqəsi.

Əhalinin həyat fəaliyyətinin bilavasitə təmin olunması ilə bağlı yerli özünüidarəetmə orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilmiş məsələlərin həlli hər şeydən əvvəl bu orqanların işinin nə dərəcədə səmərəli təşkil olunmasından , onların öz fəaliyyətlərində nə qədər təşəbbüskar və işgüzar olmasından asılıdır.

Ona görə də, əgər yerli məsələlərin həlli tələbatları ödəməzsə bu halda əhalinin iradları yerli özünüidarəetmə orqanlarına və onların vəzifəli şəxslərinə ünvanlanır. Bu prinsipin reallaşdırılması əhalinin bələdiyyələrin fəaliyyətinə nəzarətinin müxtəlif formalarından istifadə olunmasını nəzərdə tutur. Yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyəti əhalinin maraqlarını, onun tarixi və digər ənənələrini nəzərə almalıdır. Əhali yerli özünüidarəetmənin seçkili orqanlarına və seçkili vəzifəli şəxslərinə öz münasibətini yerli rəy sorğularından (yerli referendumdan), iradəsini birbaşa ifadə etmənin digər formalarından (seçkilər, vəzifəli şəxsin geri çağırılması və.s) istifadə etməklə bildirə bilər.

İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının əməl olunması prinsipi.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında insan haqları və azadlıqları ən ali dəyərlər kimi qəbul olunmuş və qeyd olunmuşdur. İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqları yalnız dövlət hakimiyyət orqanlarının deyil, həm də yerli özünüidarəetmə orqanlarının da fəaliyyətini mahiyyətini və məzmununu müəyyənləşdirir. Vətəndaşların hüquq və azadlıqları hər şeydən əvvəl yerli səviyyədə, onun yaşadığı, işlədiyi, siyasi və digər fəaliyyətini həyata keçirdi yerdə reallaşdırılır. Buna görə də onların reallaşdırılması yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətdən çox asılı olur.

İnsan haqları və azadlıqlarına əməl olunması prinsipinin həyata keçirilməsi aşağıdakı kimi təmin olunur:

- a) Əhalinin həyat fəaliyyətinin bilavasitə təmin olunması məsələlərinin həlli ilə bağlı bələdiyyələrin fəaliyyəti. Bu məsələlər yerli həyatın təhsil, səhiyyə, mənzil-kommunal, torpaqdan istifadə, ticarət, iaşə, nəqliyyat və s. kimi əsas əhaliyə xidmət sferalarını əhatə edir. Bələdiyyələr bu sahələrdə öz funksiyalarını uğurla və səmərəli şəkildə yerinə yetirməklə vətəndaşların sosial-iqtisadi sahədəki hüquq və azadlıqlarının reallaşdırılmasına yardım göstərirlər.
- b) Yerli özünüidarəetmə orqanları ictimai asaişin qorunması funksiyasını yerinə yetirməklə, dövlət hakimiyyət orqanlarına seçkilərin, referendumların, keçirilməsinə yardım etməklə, bələdiyyə seçkilərini keçirməklə vətəndaşların şəxsi və siyasi hüquq və azadlıqlarının reallaşdırılmasına zəruri şəraitin yaradılmasında iştirak edirlər.
- c) Şəhərlərdə, qəsəbə və kəndlərdə, digər ərazilərdə yerli özünüidarəetmənin təşkili hər bir vətəndaşın yerli əhəmiyyətli məsələlərin həllində iştirakına imkan yaradır. Bələdiyyələrin

nizamnamələrində vətəndaşların belə iştirakının təmin olunması üçün müxtəlif formalar, qaydalar və zəmanətlər müəyyən olunur ki, bu da vətəndaşların konstitusiyaya ilə təsbit olunmuş iradəsini birbaşa ifadə etmək, həmçinin yerli özünüidarəetmənin seçkili və digər orqanları vasitəsi ilə yerli özünüidarəetmə hüquqlarının reallaşdırılmasını təmin etməyi nəzərdə tutur.

Qanunçuluq prinsipi.

Qanunçuluq Azərbaycan dövlətçiliyinin əsas konstitusiyaya prinsiplərindən biridir. Dövlət hakimiyyət orqanları, yerli özünüidarəetmə orqanları, vəzifəli şəxslər, vətəndaşlar və onların birlikləri Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına əməl etməyə borcludurlar. Qanunçuluq yerli özünüidarəetmənin əsas zəmanətlərindən biridir. Yerli özünüidarəetmə konstitusiyaya və qanunlara uyğun olaraq həyata keçirilir. Qanunvericilik yerli özünüidarəetmə hüququnun məhdudlaşdırılmasını qadağan edir. Qanunçuluq prinsipi tələb edir ki, yerli özünüidarəetmə orqanlarının təşkili və fəaliyyəti qanun əsasında və qanun çərçivəsində həyata keçirilməlidir. Dövlət yerli özünüidarəetməyə çağırmaqla və ona zəmanət verməklə həm də yerli özünüidarəetmə sistemində qanunçuluğa əməl olunmasını da təmin edir. Burada söhbət yerli məsələlərin həlli üzrə yerli özünüidarəetmə orqanlarının qəbul etdiyi qərarların məqsəduyğunluğu və keyfiyyətinə nəzarətdən deyil, onların hüquqi normalara əməl etməsinə, yəni qanunauyğunluğuna nəzarətdən gedir.

Yerli özünüidarəetmə haqqında Avropa Xartiyası yerli özünüidarəetmənin fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin meyarlarını (kriteriyalarını) aşağıdakı kimi müəyyən edir:

1. yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətinə istənilən inzibati nəzarət yalnız konstitusiyaya və ya qanunla nəzərdə tutulmuş formalarda və hallarda həyata keçirilə bilər.
2. yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətinə istənilən inzibati nəzarət bir qayda olaraq konstitusiyaya prinsiplərinin qanuniliyinə əməl olmasını təmin etmək üçün nəzərdə tutulmalıdır.

Yerli özünüidarəetmənin orqanlarının və vəzifəli şəxslərinin fəaliyyətilə qanunçuluğa əməl olunması ilk növbədə bu iş üçün cavabdeh dövlət orqanı (Azərbaycanda Ədliyyə Nazirliyinin nəzdində Bələdiyyələrlə İş Mərkəzi) tərəfindən həyata keçirilir. Yerli özünüidarəetmə orqanlarının təşkili və fəaliyyətində qanunçuluğun təmin olunması məhkəmə orqanları tərəfindən də həyata keçirilir. Yerli özünüidarəetmə orqanlarının və vəzifəli şəxslərinin hərəkətlərindən və qərarlarından məhkəmə qaydasında şikayət verilə bilər.

Nəzərə almaq lazımdır ki, yerli özünüidarəetmə orqanlarının təşkili və fəaliyyətində qanunçuluğa əməl olunmasına yerli özünüidarəetmənin nümayəndəli orqanı tərəfindən də nəzarət edilir ki, bu da bələdiyyələrin nizamnaməsində öz əksini tapmış olur. Bələdiyyə qurumunun nizamnaməsinin konstitusiyaya və qanunlara uyğunluğuna nəzarət nizamnamənin dövlət qeydiyyatını aparan mərkəzi dövlət orqanı (Ədliyyə Nazirliyi) tərəfindən həyata keçirilir.

Açıqlıq prinsipi.

Açıqlıq cəmiyyətin və dövlətin demokratik idarəetmə sisteminin vacib elementidir. Açıqlığın köməyi ilə idarəetmə fəaliyyətinin demokratikliyi, onun cəmiyyətinin nəzarəti altında olması, həmçinin vətəndaşların öz maraqlarına, hüquq və azadlıqlarına toxunan məsələlər üzrə qərarların işlənilib hazırlanmasına təsir göstərmək imkanları təmin edilir. Yerli özünüidarəetmə orqanlarının işində açıqlıq prinsipinin reallaşdırılması onların fəaliyyətinin açıq xarakterini və bu haqda əhalinin sistemli şəkildə məlumatlandırılmasını nəzərdə tutur. Qanunvericilik bələdiyyələrin öz işləri barədə vətəndaşları tam və etibarlı informasiya ilə təmin etməyi bir vəzifə kimi müəyyənləşdirilmişdir. Bu vacib prinsipin həyata keçirilməsi əhalinin yerli özünüidarəetmənin nümayəndəli orqanının iclasları, onların seçkili və digər orqanlarının həll etdiyi məsələlər barədə məlumatlandırılmasını, qəbul olunmuş qərarların məzmunu haqqında məlumatların vətəndaşların nəzərinə çatdırılmasını nəzərdə tutur. Bu prinsipin reallaşdırılması seçicilərlə işin ənənəvi-kütləvi formalarından istifadə olunmasını nəzərdə tutur. Bu formalardan bir çoxu öz əksini bələdiyyələrin nizamnamələrində, yerli özünüidarəetmənin nümayəndəli orqanlarının rəqlamentlərində, deputatların, bələdiyyənin seçkili vəzifəli şəxslərinin statusunu müəyyənləşdirən digər normativ hüquqi aktlarda tapır.

Açıqlığın təmin olunmasında kütləvi informasiya vasitələri böyük rol oynayır. Onların fəaliyyəti əhalinin vaxtında və obyektiv informasiya əldə etməsinə, yerli özünüidarəetmə islahatlarının informasiya təminatına və vətəndaşların yerli özünüidarəetmə islahatlarının informasiya təminatına və vətəndaşların yerli özünüidarəetmədə aktiv iştirakına kömək edir. Yerli əhəmiyyətli ən vacib məsələlərin həlli ilə bağlı layihələr çap olunmaqla əhalinin müzakirəsinə verilə bilər.

Vətəndaşlar yerli işlərin vəziyyəti haqqında informasiya əldə etməklə, bu məsələlərin həllində iştirak etdiklərini hiss etdikcə yerli özünüidarəetmə orqanlarına təkliflər, ərizə və şikayətlərlə müraciət etməyə başlayırlar. Yerli özünüidarəetmə orqanları və onların vəzifəli şəxslərin vətəndaşların bu fərdi və kollektiv müraciətlərinə vaxtında və mahiyyəti üzrə cavab verməyə borcludurlar.

Kollegiallıq və vahid rəhbərlik prinsipi.

Qanunvericiliklər yerli özünüidarəetmənin nümayəndəli orqanının fəaliyyətinin kollegial qaydasını təsbit etsə də bələdiyyələrin digər orqanlarının təşkili və fəaliyyəti ilə bağlı prinsipləri müəyyənləşdirmir. Bu məsələ qanunauyğun şəkildə bələdiyyələrin nizamnaməsi vasitəsi ilə tənzimlənə bilər. Yerli özünüidarəetmə sistemində idarəetməni həyata keçirən orqanlar həm kollegiallıq, həm də təkbaşına rəhbərlik prinsipi əsasında fəaliyyət göstərə bilərlər. İstənilən halda onların yerli əhəmiyyətli məsələlərin həlli ilə bağlı öz səlahiyyətləri olur, nizamnamədə müəyyən olunmuş qaydada və hallarda bu məsələlər üçün məsuliyyət daşıyırlar.

Bələdiyyələrin nümayəndələri orqanının təşkili və fəaliyyətində kollegial prinsipi özünü onda göstərir ki, bu orqan kollegial orqan olub tərkibi bələdiyyələrin nizamnaməsi ilə müəyyən olunur və öz qərarlarını kollegial qaydada qəbul edir. Bələdiyyələrin nizamnamələrində bu orqanların kollegial qərarlar qəbul etməsi ilə bağlı təşkilati-hüquqi zəmanətlər müəyyənləşdirilirsə, bu da ilk növbədə nümayəndəli orqanın işlənməsi üçün kvorumun, qərar qəbulu üçün zəruri olan kvorumun müəyyənləşdirilməsindən ibarətdir. Kollegiallıq prinsipi həm də deputatlara qərarların hazırlanması və qəbulunda aktiv və konstruktiv iştirak üçün zəruri şəraitin yaradılmasını tələb edir.

Təkbəşinə rəhbərlik prinsipi əsasında qurulmuş yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətində də, xüsusi halda yerli həyatın ən vacib məsələləri ilə bağlı qərarların hazırlanmasında, bu orqanların aktlarının layihələrinin hazırlanmasında kollegial başlanğıcdan istifadə etməyə imkan verilir.

12.4. YERLİ İQTİSADI İNKİŞAF PROQRAMLARI.

Yerli iqtisadi inkişaf proqramlarında məqsəd dövlətin həyata keçirdiyi iqtisadi inkişaf proqramlarında nəzərdə tutulmayan və ya onlara

əlavə olaraq yerli əhəmiyyətli iqtisadi inkişaf məsələlərini həll etməkdir. Həmin proqramlar aqrar, sənaye, rabitə, nəqliyyat və digər məsələləri əhatə edə bilər.

Yerli iqtisadi inkişaf proqramlarında bələdiyyə torpaqlarında və dövlətin bələdiyyələrə verdiyi əmlakdan səmərəli istifadə yolları göstərilir.

Yerli iqtisadi inkişaf proqramlarını həyata keçirərkən bələdiyyələr dövlət orqanlarının səlahiyyətlərinin həyata keçirilməsinə müdaxilə edə bilməzlər.

Bələdiyyələrin yerli iqtisadi inkişaf proqramlarını səmərəli şəkildə hazırlanması və yerinə yetirilməsi üçün aşağıdakı məsələlərin həll edilməsi tələb olunur:

- iqtisadi artımı stimullaşdırmasında mühüm rol oynaya biləcək müvafiq infrastrukturun yaradılması;
- yerli özünüidarəetmənin maraqlarını ifadə edəcək işlək strukturun yaradılması;
- bələdiyyə iqtisadiyyatının tənzimləmə mexanizmlərinin yaradılması;
- yerli əhəmiyyətli məsələlərin həllinə müxtəlif mülkiyyət formalarının cəlb olunması;
- bələdiyyə sifarişlərinin formalaşdırılması;
- dövlət hakimiyyəti orqanları ilə qarşılıqlı fəaliyyət əlaqələrinin yaradılması.

Bələdiyyələrin iqtisadi inkişafını daha səmərəli tənzimləmək üçün yerli özünüidarəetmənin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla proqram məqsədli metodlardan daha geniş istifadə olunması məqsədəuyğundur. Bu metod həm iqtisadi problemlərin həlli strategiyasının formalaşdırılmasında, həm də onun reallaşdırılmasının resurs təminatının müəyyənləşdirilməsi məsələlərinin kompleks şəkildə həllinə imkan verir.

Bələdiyyələrin iqtisadi inkişaf proqramlarının məqsəd blokları əhalinin tələbatlarının ödənilmə səviyyəsinin xüsusiyyətlərini və bu göstəricilərin proqnoz dinamikasını özündə saxlamalıdır. Məqsədli

proqramların reallaşdırma şərtləri isə həm bələdiyyənin maliyyə ehtiyatlarından , həm də bələdiyyə təsərrüfatının səmərəliliyindən asılıdır. Başlıcası isə bələdiyyələrin özünün inkişafından və öz potensialından (ucuz işçi qüvvəsi, yerli təbii ehtiyatlar və s.) istifadə edilməlidir.

Beləliklə, bələdiyyə idarəçiliyinin təşkili üçün zəruri iqtisadi, hüquqi və resurs təminatı məsələləri həll olunarsa , bələdiyyələr vətəndaşların maraqlarını ifadə etməklə inzibati ərazilərinin iqtisadi inkişafının idarə olunmasının həqiqi subyektinə çevrilməlidirlər.

Tədqiqatlar göstərir ki, bələdiyyələrin idarəetmə fəaliyyətinin səmərəliliyi aşağıdakıların hesabına mümkün olur:

- bələdiyyələrin ərazi əsaslarını təşkil edən həm ayrı-ayrı yaşayış məskənlərinin (ilk növbədə iri şəhərlərin), həm də birləşmiş kənd və şəhər yaşayış sistemlərinin yerli resurslarının bütün kompleksindən, o cümlədən, iqtisadi, sosial, mədəni potensialından səmərəli istifadəyə imkan verəcək qarşılıqlı faydalı üfqi (bazar), şaquli (bazar və qeyri-bazır) daxili və xarici əlaqələrin formalaşdırılması;
- bələdiyyə ərazisində vətəndaşların kiçik biznes sahəsində sahibkarlıq fəaliyyətinin aktivləşdirilməsi;
- bələdiyyələrin yardımı ilə yerli problemlərin həllində iştirak edən müəssisələrin daha səmərəli fəaliyyətinin təmin olunması;
- bələdiyyələrin investisiya imkanlarının reallaşdırılması, investisiya cəlb ediciliyinin gücləndirilməsi;
- səriştəsizliyin və israfçılığın aradan qaldırılması;
- yerli potensial haqda məlumatlara malik olmaq və ondan vətəndaşların maraqlarına və imkanlarına uyğun istifadə etmək;
- bələdiyyələrin öz vəsaitlərindən və dövlət gəlirlərindən , onlara verilən vəsaitlərdən daha səmərəli istifadə etmək;
- yerli kapital, əmək, xidmət, əmlak və.s. bazarlarının formalaşdırılması sahəsində real üstünlüklər əldə etmək;
- ümumi sosial –iqtisadi problemləri həll etmək və ya qonşu bələdiyyələrin fəaliyyətinin neqativ təsirlərini aradan qaldırmaq üçün bələdiyyələr arasındakı birliklərin yaradılması və bunun əsasında bələdiyyə təsərrüfatının, infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi.

Praktikada bələdiyyə idarəetməsinin bu üstünlüklərindən istifadə olunması fəaliyyət məqsədləri vətəndaşların tələbat və maraqlarının təmin

olunmasına yönəlmiş bələdiyyə təsərrüfatını formalaşdırmağa real imkan yaradır.

Bələdiyyələrin sosial-iqtisadi inkişaf perspektivini müəyyənləşdirə biləcək bir neçə əsas istiqamət göstərmək olar:

1. Hakimiyyət səviyyələrinin səlahiyyətlərinin dəqiq müəyyənləşdirilməsi. Bu iş düzgün yerinə yetirilərsə onda yerli özünüidarəetmə və dövlət hakimiyyətinin səylərinin bölünməsindən yox, birləşdirilməsindən danışmaq olar, çünki onların hər ikisi son nəticədə ümumi bir məsələni həll etməyə - əhalinin rifah halının yaxşılaşdırılmasına çalışırlar.
2. Yerli özünüidarəetmənin real maliyyə zamanətlərinin təmin olunması.

İqtisadi inkişafın tənzimlənməsi sahəsində dövlət və bələdiyyə hakimiyyətinin qarşılıqlı fəaliyyətinin proqram mexanizmlərinin qurulması. Yerli özünüidarəetməyə real maliyyə zamanətlərinin verilməsi iqtisadiyyatı güclü olan bələdiyyələrin dövlət hakimiyyətinin xırdaçı büdcə himayəsindən azad olmağına imkan verir. Buna görə də belə bələdiyyələrə sosial sferanın saxlanılması üçün dövlət büdcəsindən kiçik yardımların verilməsinə deyil, onların

12.5.

Yerli sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramları

Xalq hakimiyyətinin tərkib hissəsi kimi əhaliyə daha yaxın olan bələdiyyə hakimiyyəti sosial sahədə də geniş səlahiyyətlərə malikdir. Azərbaycan Konstitusiyasının 144-cü maddəsinə görə bələdiyyələr yerli sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramları hazırlayır, qəbul edir və onların icrasını təmin edir. –Bələdiyyələrin statusu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun 4-cü maddəsi ilə bələdiyyələrin bu sahədəki səlahiyyətləri konkretləşdirir.

Bələdiyyələr tərəfindən hazırlanmış sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramlarının əsas məqsədi dövlət tərəfindən həyata keçirilən sosial siyasətə uyğun olaraq dövlətin sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramlarında nəzərdə tutulmayan və ya onlara əlavə olaraq yerli əhəmiyyətli sosial inkişaf məsələlərinin həll edilməsindən ibarətdir. Bələdiyyələr bu proqramlarda öz

ərazilərində yaşayan aqztəminatlı əhali qruplarını müəyyən edərək onlara mütəmadi və ya birdəfəlik ünvanlı sosial yardımın göstərilməsi üçün zəruri tədbirlər görülməsini nəzərdə tuta bilirlər.

Bələdiyyələr öz səlahiyyətləri çərçivəsində əhalinin əsas həyati tələbatlarını minimal dövlət sosial standartlarından aşağı olmamaqla ödəməlidirlər.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 35-ci maddəsi ilə təsbit edilmiş əmək hüququnun həyata keçirilməsində dövlət orqanları ilə yanaşı bələdiyyələr də yaxından iştirak edirlər. Qanunvericiliklə bələdiyyələrə öz maliyyə imkanları və iqtisadi infrastrukturuna uyğun olaraq hüquqi şəxs yaratmaq hüququ verilmişdir. Belə ki, –Bələdiyyələrin statusu haqqındakı Azərbaycan Respublikası Qanununun 34-cü maddəsi ilə —bələdiyyələr təsərrüfat fəaliyyəti ilə və qanunvericiliklə qadağan edilməmiş başqa fəaliyyətlə məşğul olmaq üçün müstəqil hüquqi şəxslər yarada bilər, onların yenidən təşkili və ləğvi məsələlərini həll edə bilərlər qanuna uyğun olaraq

Bələdiyyələrin sosial sahədə fəaliyyətinin daha bir istiqaməti aztəminatlı ailələrə maddi yardımın göstərilməsindən ibarətdir. Bələdiyyələr ərazilərində yaşayan əhalinin problemlərini mərkəzi dövlət orqanlarından fərqli olaraq daha operativ müəyyən etmək və həll etmək imkanına malikdirlər. Onlar yerlərdəki şərait haqqında daha dolğun məlumatla malik olduqları üçün əhalinin sosial cəhətdən zəif müdafiə olunmuş təbəqələrinin müəyyən edilməsində aidiyyəti dövlət strukturlarına yardımçı ola bilərlər. Onlar ərazilərdə yaşayan kimsəsizləri, qocaları və digər aztəminatlı şəxsləri aşkar edərək onlara maddi yardım göstərə bilərlər. Bələdiyyələr bu sahədə bələdiyyələrin sosial xidmət mərkəzlərini yarada, sosial müdafiəyə daha çox ehtiyacı olanları müəyyən edir və onlara ünvanlı sosial yardım göstərilməsini təmin edə bilərlər.

Bələdiyyələrin sosial sahədəki səlahiyyətləri həmçinin aşağıdakı sahələrdə əhaliyə xidmət göstərilməsini nəzərdə tutur:

- Mənzil-kommunal;
- Sağlamlığın müdafiəsi və tibbi yardım;
- Təhsil;
- Mədəniyyət müəssisələrindən istifadə və.s.

Göstərilən hüquqların yerli səviyyədə həyata keçirilməsinin iqtisadi əsasını bələdiyyə mülkiyyətində olan bələdiyyələrin mənzil fondu, səhiyyə, təhsil və mədəniyyət müəssisələri, habelə dövlət büdcəsindən ayrılmış dotasiyalar və subvensiyalar təşkil edir.

Yerli sosial müdafiə proqramları bələdiyyə tərəfindən müəyyən edilən vətəndaşlar kateqoriyasına dövlət sosial təminatından əlavə sosial təminatlar müəyyən edir. Həmin təminatlar mütəmadi və birdəfəlik ola bilər.

Yerli sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramlarında məqsəd dövlətin həyata keçirdiyi sosial inkişaf proqramlarında nəzərdə tutulmayan və ya onlara əlavə olaraq yerli əhəmiyyətli sosial inkişaf məsələlərini həll etməkdir.

Həmin proqramlarda nəzərdə tutulan məsələlər aşağıdakılardır:

- məktəbəqədər tərbiyyə ,
- təhsil,
- səhiyyə,
- mədəniyyət,
- yaşayış və qeyri-yaşayış binalarının saxlanılması və istifadə edilməsi
- sanitariya müəssisələrinin təşkili ,saxlanması və inkişafı ,
- mənzil tikintisi,
- yerli əhəmiyyətli su mənbələrindən istifadə , su təchizatının və kanalizasiya təsərrüfatının təşkili, saxlanması və inkişafı,
- yanacaq təchizinin və satışının təşkili, yerli əhəmiyyətli yolların tikilməsi və saxlanması,
- yerli nəqliyyat və rabitə xidmətinin təşkilinə şərait yaradılması,
- mədəniyyət müəssisələrinin inkişafına yardım göstərilməsi,
- tarix və mədəniyyət abidələrinin saxlanması,
- informasiya xidmətinin təşkili,
- kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyəti üçün şərait yaradılması,
- kimsəsizlərə, xəstələrə, qocalara,maddi imkansızlara, valideyn

himayəsindən məhrum olmuş, həmçinin istedadlı uşaqlara əlavə yardım,

- fiziki tərbiyyə və idmanın inkişafına yardım göstərilməsi,

- əhalinin məşğulluğuna, adamların peşələri üzrə işlə təmin olunmasına köməkliyin göstərilməsi,
- gənclərin sosial hüquqi müdafiəsi məsələləri,
- ailə-kəndli təsərrüfatının inkişafına müvafiq köməkliyin göstərilməsi və s.

Yerli sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramlarında mütəmadi olaraq mövcud qəbristanlıqların qorunması ,abadlaşdırılması,yeni qəbristanlıq sahələrinin ayrılması, yas mərasimlərinin keçirilməsi üçün nəzərdə tutulmuş tikililərin təmiri və yenilərinin inşası, mərasim xidmətlərinin , o cümlədən bələdiyyənin ərazisində yaşayan əhalinin aztəminatlı təbəqəsindən olan mərhumların dəfn və yas mərasimlərinin təşkilinə yardım göstərilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

Yerli sosial müdafiə və sosial inkişaf proqramlarını həyata keçirərkən bələdiyyələr dövlət orqanlarının bu məsələlərlə bağlı müvafiq proqramlarının həyata keçirilməsinə müdaxilə edə bilməzlər.

12.6. YERLİ EKOLOJİ PROQRAMLAR.

Yerli ekoloji proqramlarda məqsəd dövlətin həyata keçirdiyi ekoloji proqramlarda nəzərdə tutulmayan və ya onlara əlavə olaraq yerli əhəmiyyətli ekoloji təmizlik məsələlərinin həllinə yerli əhalinin hamılıqla cəlb edilməsidir.

Həmin proqrama yerli şəraitdə mövcud olan ekoloji tarazlığın qorunub saxlanması, bələdiyyə ərazisinin yaxşılaşdırılması və abadlaşdırılması, məişət tullantılarının yığılması, nəql edilməsi, zərərsizləşdirilməsi, emalı və bu sahədə başqa məsələlərin həlli üçün tədbirlərin görülməsi, suyun, havanın, torpağın hər cür çirklənmədən qorunması, qonşu bələdiyyələrlə birgə ekoloji tədbirlərin həyata keçirilməsi və yerli əhəmiyyətli digər tədbirlər daxil edilə bilər.

Bələdiyyələr dövlətin ekoloji proqramları ilə yerli ekoloji proqramların əlaqələndirilməsinə , müəyyən hallarda birgə tədbirlərin həyata keçirilməsinə yardım göstərirlər.

Yerli ekoloji proqramlar əsasən iki hissədən ibarət olmaqla planlaşdırılır.

1. Bələdiyyə ərazisinin abadlaşdırılması və yaşıllaşdırılması.

Proqramın bu hissəsi üzrə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan tədbirlər aşağıdakılardır:

- Nümunəvi istirahət meydançalarının yaradılması;
- Bisetkaların və oturmaqların quraşdırılması;
- Uşaq idman meydançalarının yaradılması;
- Yelləncəklərin və digər qurğuların yerləşdirilməsi;
- Ağac və gül kollarının əkilməsi, yaşıllıq zolaqlarının yaradılması;
- Yaşayış məhəllələrinin təmizlənməsi, mövcud idman və istirahət qurğularının təmiri və yaşıllıqların salınması üçün əhali ilə birgə iməciliklərin keçirilməsi;
- Ətraf mühitin mühafizəsi və ekoloji tarazlığın qorunması sahəsində maarifləndirmə məqsədilə yaşayış məhəllələrində ,təhsil və səhiyyə müəssisələrində seminarların və dəyirmi masaların təşkili;
- Yaşayış məhəllələri arasında — İlin ən abad , ən yaşıl və ən təmiz məhəlləsi müsabiqələrinin keçirilməsi;
- Bələdiyyə ərazisində yaşıllığa ziyan vurulması hallarının qarşısını almaq məqsədilə mütəmadi olaraq reydlərin keçirilməsi.

2. Bələdiyyə ərazisinin sanitar gigiyenik normalara

yğunlaşdırılması.

A. Bələdiyyənin inzibati ərazisində məişət tullantılarının yığılması, nəql edilməsi , zərərsizləşdirilməsi, emalı və bu sahədə başqa məsələlərin həlli üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi:

- Bələdiyyənin icra aparatında qeyd olunan məsələlərin icrası üçün müvafiq struktur bölməsinin yaradılması;
- Bələdiyyə ərazisindən məişət tullantılarının yığılması və nəql edilməsi üçün xüsusişdirilmiş texnikanın alınması;
- Ərazidən məişət tullantılarının yığılması və toplanması üçün yaşayış məhəllələrində müvafiq yerlərin seçilməsi

və orada tullantılar üçün xüsusi konteynerlərin yerləşdirilməsi;

- Məişət tullantılarının nəql edilərək xüsusi yerlərdə zərərsizləşdirilməsi üçün müvafiq tədbirlərin görülməsi.

B. Bələdiyyənin inzibati ərazisində sanitar – gigiyenik normaları

pozan hüquqi və fiziki Çəxslərə qarÇı müvafiq inzibati tədbirlərin görülməsi .

3. Bələdiyyə torpaqlarının mühafizəsi və ekoloji tarazlığın təmin edilməsi

Azərbaycan Respublikasının rəngarəng təbii şəraiti, zəngin torpaqları və digər təbii ehtiyatları iqtisadiyyatın inkişafı və əhalinin rifahının yüksəldilməsi üçün əlverişli imkanlar yaradır. Respublikanın təbii şəraiti məhsuldar qüvvələrin, xüsusən kənd təsərrüfatının, dağ-mədən və emaledici sənayenin bütün ölkə ərazisində yerləşdirilməsinə, nəqliyyat və digər infrastruktur obyektlərinin inkişaf etdirilməsinə güclü təsir göstərir. Onun müasir ərazi-istehsal kompleksi yerli təbii şərait və ehtiyatlarla sıx əlaqədar surətdə formalaşmış və inkişaf etmişdir. Belə ki, təbii şərait torpaqlar və digər təbii ehtiyatlar istər ölkə miqyasında, istərsə də ayrı-ayrı region və inzibati-ərazi bölgüsündə iqtisadiyyatın özülünü təşkil edir. Dünya dövlətlərinin təcrübəsi göstərir ki, müasir cəmiyyətin maddi-texniki bazasının yaradılması vəzifələrinin uğurlu həlli bilavasitə ölkəmizdə və onun ayrı-ayrı regionlarında, inzibati-ərazi bölgüsündə torpaq və digər təbii sərvətlərin düzgün qiymətləndirilməsi, elmi əsaslarla onlardan səmərəli istifadə olunması və mühafizə edilməsi ilə bağlıdır.

Respublika əhalisi üçün həyati əhəmiyyət kəsb edən həmin məsələlərin həll edilməsində torpaq və digər təbii sərvətlərdən istifadə və onların qorunması sahəsində geniş səlahiyyətlərə malik olan yerli özünüidarə orqanları mühüm rol oynayırlar.

Bələdiyyə torpaqlarından istifadə edilməsinin ümumi qaydaları torpaq və bələdiyyə qanunvericiliyi ilə torpaqdan istifadə olunma təyinatı prinsipi əsasında müəyyən edilmişdir. Belə ki, –Torpaq Məcəlləsindəll təsbit edilmişdir ki, məqsədli təyinatə və hüquqi rejiminə görə Azərbaycan Respublikasının torpaqları aşağıdakı kateqoriyalara bölünür:

- ✓ Kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlar 1;

- ✓ Yaşayış məntəqələrinin (şəhərlərin, qəsəbələrin və kənd yaşayış məntəqələrinin) torpaqları.
- ✓ Sənaye, nəqliyyat, rabitə, müdafiə və digər təyinatlı torpaqlar;
- ✓ Xüsusi qorunan ərazilərin torpaqları;
- ✓ Meşə fondu torpaqları;
- ✓ Su fondu torpaqları.

—Bələdiyyə torpaqlarının idarə edilməsi haqqıdall Qanuna görə kənd təsərrüfatı ehtiyacı üçün verilmiş və ya bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan torpaqlar bələdiyyənin kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlar sayılır. Xüsusi olaraq qeyd edilir ki, kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlardan istifadə qaydaları və şərtləri Azərbaycan Respublikasının torpaq və aqrar qanunvericiliyi ilə tənzimlənir. Qanunda bir vəzifə olaraq tapşırılır ki, istifadəsində və ya icarəsində kənd təsərrüfatı təyinatlı bələdiyyə torpaqları olan hüquqi və fiziki şəxslər torpaqların münbitliyinin və digər faydalı xassələrinin qorunması və yüksəldilməsi üçün müvafiq mədəni-texniki, meliorativ və aqrotexniki tədbirlər görməlidirlər.

Yaşayış torpaqlarından istifadə məsələləri təhlil edilərkən nəzərə almaq lazımdır ki, yaşayış məntəqələrinin torpaqlarının tərkibinə Azərbaycan Respublikasının Torpaq Məcəlləsinin 18-ci maddəsinin ikinci hissəsi ilə müəyyən olunmuş aşağıdakı torpaqlar daxildir:

1. Şəhər, qəsəbə və kəndlərin hüdudları daxilindəki bütün torpaqlar yaşayış məntəqələrinin torpaqları hesab edilir.
2. Yaşayış məntəqələrinin torpaqlarının tərkibinə aşağıdakılar daxildir:
 - İctimai və yaşayış tikinti massivlərində yerləşən yaşayış, mədəni-məişət, inzibati, ibadət və digər bina, tikili və qurğular altındakı, habelə bunlar üçün nəzərdə tutulan torpaq sahələri;
 - Ümumi istifadədə olan torpaqlarda yerləşən meydan, küçə, keçid, yol, sahil, park, meşə-park, xiyaban, bulvar, sututarlar, çimərlik və əhalinin ictimai tələbatının ödənilməsinə xidmət edən digər obyektlər altındakı torpaq sahələri;
 - Sənaye, kommersiya, kommunal, anbar tikinti massivlərində sənaye, kommunal, anbar tikililəri altında olan və bu kimi istehsal obyektlərinin inşası üçün nəzərdə tutulan torpaq sahələri;
 - Nəqliyyat, rabitə və mühəndis kommunikasiyaları torpaqlarında dəmir yolu, avtomobil , çay, dəniz, boru kəməri nəqliyyatına , mühəndis infrastruktur və rabitə magistralına aid binalar, tikililər və qurğular altındakı , habelə bu məqsədlər üçün nəzərlə tutulan torpaq sahələri;
 - Təbiət abidələri, təbii parklar, xatirə parkları, məzarlar, arxeoloji abidələr və digər obyektlərin yerləşdiyi torpaq sahələri;

- Hərbi və digər xüsusi hüquqi rejimli zonaların torpaq sahələri;
- Şəhərsalma və digər fəaliyyətə cəlb olunmayan , ehtiyatda qalan torpaq sahələri.

3. İnzibati - ərazi bölgüsü və yaşayış məntəqələrinin həddləri Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən müəyyən edilir və dəyişdirilir.

Yaşayış məntəqələrinin perspektiv inkişafı üçün ayrılmış bələdiyyə torpaqlarından şəhərlərin, qəsəbələrin və kəndlərin baş planına müvafiq surətdə istifadə edilir.

Yerli özünüidarə orqanları bələdiyyə torpaqlarından istifadəyə və onların mühafizəsinə nəzarəti həyata keçirirlər. Bələdiyyə torpaqlarının mühafizəsi üzrə tədbirlər bələdiyyələrin təstiq etdiyi ətraf mühitin mühafizəsi və ekoloji tarazlığın qorunması üzrə proqramlar əsasında həyata keçirilir.